

eF

Coses de la vida

SOCIETAT

Cop al renaixement d'unes idees pseudocientífiques

Les biòlogues Neus Martínez
Abadías (esq.) i Mireia
Esparza, a la UB

La ciència rebenta el rebrot de les teories que vinculen cara i caràcter

Una gran anàlisi desacredita el degoteig d'estudis que relacionen l'ample de cara amb l'agressivitat

Un equip de científics han analitzat 5.000 cranis per frenar el ressorgiment de la frenologia

MICHELE CATANZARO
BARCELONA

Es melancòlics tenen el front sortint i els criminals, les mandíbules llargues. Idees com aquestes semblaven sepultades des de les albors del segle XIX, una vegada passat el moment àlgid de la frenologia, la disciplina avui desacreditada que vincula el caràcter amb les forma del crani. No obstant, un degoteig d'estudis ha tornat a proposar en els últims anys que les mesures i la morfologia del cap poden explicar una cosa tan complexa com el caràcter.

Un grup d'investigadors catalans, argentins, mexicans i brasilers han volgut posar, una altra vegada, els punts sobre les is i amb un estudi de 5.000 individus, publicat a la revista *Plos One*, han desmentit la conec-

tura frenològica més repetida: que l'ample de la cara d'un home estigui vinculat amb la seva agressivitat i el seu èxit reproductiu.

DISCRIMINACIÓ // «Aquests falsos índexs facials podrien representar un estigma en una entrevista laboral o en un judici, o portar a prejudicis racials», alerta Rolando González José, biòleg del Centre Nacional Patagònic i coordinador de l'estudi. «La biologia no influeix en el comportament de forma tan simple que es pugui predir el comportament per l'anatomia facial», afegeix. «El caràcter sorgeix d'una interacció complexa entre genètica i ambient», insisteix Mireia Esparza, antropòloga de la Universitat de Barcelona i coautora de l'article juntament amb la biòloga del Centre de Regulació Genò-

Algunes empreses utilitzen mètodes de morfopsicologia per elegir personal

► Diverses empreses utilitzen mètodes de morfopsicologia (psicologia a partir dels trets de la cara) en la selecció de personal, segons Julián Gabarre, director de l'Institut Superior de Morfopsicologia, amb seu a Barcelona. Gabarre, que el 2010 es va doctorar en Psicologia a la Universitat Autònoma de Barcelona amb la tesi *Cara i cervell: dues cares de la mateixa realitat*, assegura que les empreses amb les quals col·labora han augmentat els ingressos. «Entre els autors dels estudis que critiquem hi ha investigadors d'escoles de

negocis: hi ha interès en aquestes tècniques en els departaments de recursos humans», diu Rolando González José, coordinador del gran estudi que desacredita la frenologia.

► «No ho excloc, però no em consta cap gran empresa que faci servir la morfopsicologia per seleccionar el personal», diu Ceferí Soler, professor del departament de direcció de persones i organització d'Esade, que observa que als Estats Units està prohibit demanar fotografies als currículums.

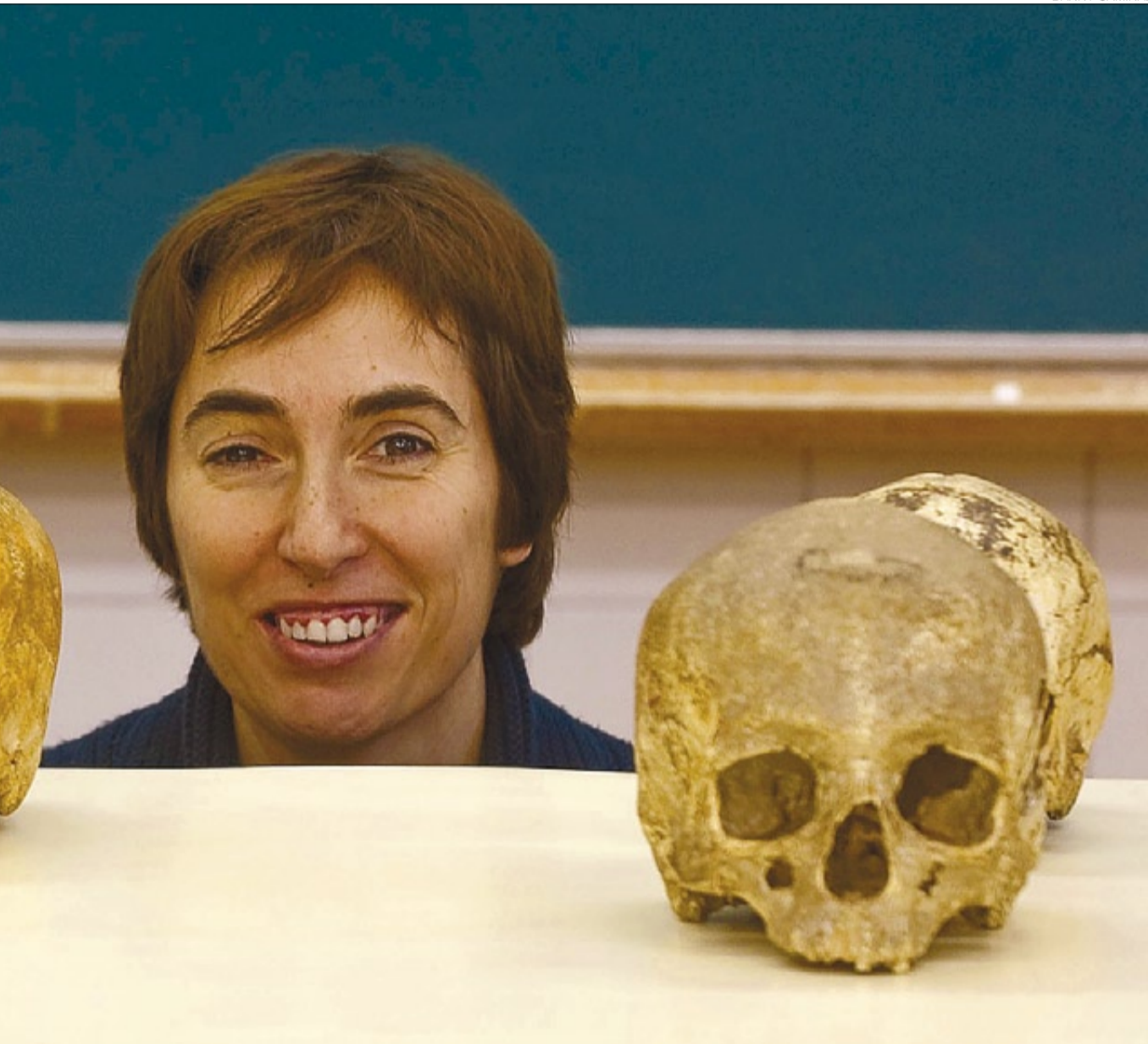
mica Neus Martínez Abadías.

En els últims cinc anys revistes prestigioses com *Proceedings of the Royal Society B*, *Trends in Cognitive Sciences*, *Psychological Science* o la mateixa *Plos One* han publicat estudis que semblen ressuscitar la frenologia. Bona part d'ells es concentren en la fWHR: la ràtio entre l'amplada de la cara de pòmul a pòmul i la seva altura dels ulls als incisius superiors. En els homes, cares més amples revelarien caràcters més agressius. Aquesta magnitud estaria associada, segons aquests treballs, amb el nombre de targetes vermelles rebudes per jugadors d'hoquei; la propensió d'estudiants d'empresarials a mentir, i l'èxit de directius d'empresa. A més a més, les dones preferirien les cares amples, garantia de millor defensa de la prole.

GRAN BARCELONA ▶ Repte humanitari al Poble Nou per locals ocupats → P. 38



LA PROPOSTA ▶ La cavalcada de Sant Medir ocupa els carrers de Gràcia → P. 42



DANNY CAMINAL

Diverses investigacions han trobat defectes en aquests estudis. «No obstant, no en deixen d'aparèixer: hi havíem de respondre», explica González José. «De vegades convé tornar a demostrar coses que ja se saben, per evitar caure en situacions com l'auge del creacionisme als Estats Units», diu Esparza.

FOTOS I CALAVERES // L'equip va bussejar en bases de dades de mesures cranials de 4.960 individus. Entre aquestes, fotos d'interns de la presó de Mèxic, que havien comès uns crims que variaven de l'homicidi a faltes menors. Els investigadors no van trobar diferències significatives entre les seves amplades facials en funció del delictes. Tampoc diferien d'una mostra de ciutadans sense condemna de la mateixa ciutat.

Després, els científics van agrupar totes les dades en funció de l'origen urbà, indígena o rural dels individus, grups que tenen un nivell de violència que segueix aquest ordre de menys a més. No obstant, tampoc es va veure cap correlació amb el paràmetre fWHR. Finalment, si de veritat les dones preferissin els homes de cares amples, aquests haurien de tenir més fills i el tret hauria d'haver-se difós entre els homes al llarg de les generacions. Però en una mostra de cranis provinents d'individus dels quals es coneixien les relacions



Rolando González

CENTRE NACIONAL PATAGÒNIC

«Els falsos índexs facials poden ser un estigma en una entrevista laboral o un judici, o fins i tot portar al racisme»

Mireia Esparza

UNIVERSITAT DE BARCELONA

«El caràcter sorgeix de la interacció complexa de gens i ambient, no es pot predir per la forma de la cara»

familiars no es va veure cap efecte en la prole. De mitjana, l'índex fWHR no diferia entre els sexes.

Michael Haselhuhn, de l'escola de negocis de la Universitat de Califòrnia, coautor del més recent dels estudis criticats, nega ser un frenòleg. «Nosaltres treballam a partir de dades: si no trobéssim resultats, no els publicaríem», afirma, i considera que la investigació sobre agressivitat no desmenteix els seus treballs sobre la tendència a mentir. «Una correlació pot tenir moltes explicacions –replica González José–. Per exemple, els jugadors d'hoquei amb més targetes vermelles solen ser els defensors, que també solen ser més corpulents: res a veure amb genètica i agressivitat», explica.

SIMPLE I MEDIÀTIC // Segons l'investigador, les noves teories frenològiques s'expliquen per l'ús de mètodes psicològics allunyats de les ciències empíriques i pel desig de trobar unes explicacions simples i de gran impacte mediàtic. També Assumpció Malgosa, professora d'Antropologia Física de la Universitat Autònoma de Barcelona (no implicada en l'estudi de *Plos One*) és escèptica: «Si ni amb la resonància magnètica aconseguim fer prediccions, imenys amb mesures de la cara! Sap greu que, en lloc d'obrir nous camins, n'hi hagi que tornen a la seva». ≡

Cranis molt polititzats

La frenologia, que en els seus orígens volia millorar la societat, va seduir racistes i nazis

M. C.
BARCELONA

Van ser liberals, antiesclavistes, higienistes i promotors de l'escolarització. Encara que semblava mentida, els grans defensors de la frenologia en els seus orígens van ser progressistes. Només a la dècada de 1960 es va entendre que aquesta teoria ocultava problemes socials darrere de les formes del crani.

«La frenologia ha ressorgit periòdicament els últims tres segles», afirma l'historiador David Nofre, autor d'una tesi doctoral sobre la història de la frenologia a Catalunya, portada a terme al Centre d'Història de la Ciència de la Universitat Autònoma de Barcelona. «Avui ressorgeix en un marc de gran determinisme: estendeix a col·locar cervell o als gens l'origen de tots els mals de la societat», explica.

NACIONALISME // Les idees frenològiques apareixen a finals del segle XVII, «en la recerca d'estereotips sobre els trets físics dels diferents pobles europeus», explica Nofre. És l'època en què els estats basats en la sobirania nacional, sorgits de la pau de Westfàlia, busquen consens reforçant la seva identitat. Les primeres teories són dels alemanys Johan Caspar Lavater, escriptor que se centra en la fesomia, i Franz Joseph Gall, anatomista que conjectura que el cervell està dividit en òrgans responsables dels comportaments, cosa que reflecteix la forma del crani. Des d'aleshores, aquestes teories solen anar juntes.

«La vinculació amb el progressisme es basa en la idea de reforma personal: la ciència intenta trobar els òrgans desenvolupats incorrectament i reformar l'individu per reformar la societat», diu Nofre. A Catalunya, el lingüista liberal Marià Cubí, la primera generació de psiquiatres i Antoni Pujadas, fundador del manicomí de Sant Boi, van defensar en diversa mesura la frenologia.

Al segle XIX, la disciplina es va

expandir d'Alemanya a França, Escòcia i els Estats Units. Però ja a mitjans del segle va començar a perdre pes, al no aconseguir identificar els òrgans del cervell. Però no es va acabar. El 1876, el llibre *L'home delinqüent*, del metge i frenòleg italià Cesare Lombroso, va establir les bases de la criminologia. «Les empremtes dactilars i les fotografies criminals expressen el desig de classificar els delinqüents sobre la base dels seus trets», assegura Nofre. També les teories racistes van abraçar la frenologia, que va tornar a prosperar a l'Alemanya nazi, amb plans per a selecció de l'home ideal.



'L'HOMME DELINQUENT' ▶ Cares de revolucionaris (Marat és el primer de la làmina) i criminals en el llibre de Lombroso.

Als anys 60 del segle XX, en un context de crítica al «complex militar-industrial» del qual la ciència formava part, es va posar de manifest el missatge conservador de la frenologia. «Es va passar de la idea de reformar l'individu per reformar la societat, a la de reformar la societat per reformar l'individu», resumeix Nofre. Però l'auge de les neurociències des dels 80 ha ressuscitat l'associació entre morfologia cranial i comportaments antisocials. Un altre ingredient és la possibilitat de buscar patrons en retrats per mitjà de l'ordinador. «Aquestes tendències es poden vincular amb el pensament neoliberal, però també hi ha neurocientífics progressistes que defensen aquestes idees», observa Nofre. ≡